

*Тацяна Аркадзеўна Хвагіна,
экскурсавод года Беларусі-2018,
супрацоўніца Палескага дзяржаўнага
ўніверсітэта (2009–2016)*

Валянціна Локун. Яе праца не была дарэмнай...

Маё першае ўражанне ад сустрэчы з Валянцінай Локун — ветлівы, ясны позірк, які, як здавалася, выпраменьваў святло, што ішло з глыбіні яе адкрытай, высакароднай душы. Ён быў уважлівым, зацікаўленым і такім глыбокім, які бывае ў вельмі мудрых, шмат перажыўшых людзей, што нягледзячы на нягоды і цяжкія выпрабаванні не пазбавіліся чуласці і спачування да іншых людзей. Упэўнена, што ніхто з тых, хто пераступаў парог яе кватэры, ніколі не пачуў з яе вуснаў: «Мяне гэта не хвалюе...».

Наша сяброўства пачалося з першай сустрэчы ў сярэдзіне 1990-х гадоў. Гэтаму спрыялі і філалагічная адукацыя, і агульныя знаёмыя, і аднасць поглядаў на з’явы сучаснага жыцця, на мастацкую літаратуру і няпросты лёс беларускай мовы. Валянціна была цудоўнай суразмоўцай — эрудыраванай, сапраўды зацікаўленай і разам з тым вельмі далікатнай. Ёй можна было давяраць свае самыя патаемныя сакрэты, прасіць парады ў складаных жыццёвых сітуацыях, адным словам — ёй можна было спавядацца. Нашыя сустрэчы былі не вельмі частымі — турыстычная справа, якой я займалася, забірала вельмі шмат часу, затое калі сустракаліся — не маглі нагаварыцца. Размовы цягнуліся гадзінамі і закраналі самыя розныя тэмы. Толькі адну тэму, не дамаўляючыся, мы доўгія гады не краналі і абыходзілі. Аднак зрэдку, успамінаючы пра абарону сваёй дысертацыі, Валянціна прыгадвала, як яе — маладую, шчаслівую, прыбраную ў прыгожую сукенку нябеснага колеру, уносілі на руках у банкетную залу рэстарана, дзе па традыцыі працягвалася урачыстая частка гэтай важнай падзеі. Хтосьці з тых, хто ўбачыў гэтую сцэну, сказаў: «Нявесту нясуць». Хаця тут прычына была зусім іншая...

Валянціна вельмі шмат чытала і старалася не прапусціць ніводнай новай кнігі і публікацыі, а яшчэ неаднойчы перачытвала і пераасэнсоўвала прачытанае раней. Калі яна пачала займацца навукай, сучасных камп’ютараў яшчэ не было — усё прачытанае трэба было трымаць у памяці, дзе быццам на палічках месціліся мастацкія творы разам з іх сюжэтамі і героямі, навуковыя артыкулы і тыя думкі і высновы, якія даносілі чытачам іх аўтары. Калі Валянціна працавала над якім-небудзь матэрыялам ці артыкулам, то казалася: «Калі я пішу, то я думаю рукой. Не убачыўшы сваё напісанае, не магу ісці далей». Часам на імгненне прыкрывала вочы, каб нішто не перашкаджала, не адцягвала ўвагу ад галоўнага, і яшчэ больш паглыблялася ў толькі ёй вядомую ўнутраную дыскусію: сама сабе прыводзіла довады за довадамі, некаторыя прыймала, некаторыя падвяргала сумневу. Хто ведае, можа ў гэты момант перад ёй паўставалі постаці літаратурных герояў, якія прагнулі разумення ці нават апраўдання сваіх учынкаў...

Валянціна Локун была сапраўдным літаратуразнаўцам з шырокім светапоглядам, а таксама — літаратурным крытыкам, які імкнуўся да таго, каб ніводны аўтар, ужо знаёмы чытачу, або той, хто толькі падае надзею, не заставаўся недаацэненым і забытым. Яна адкрывала імёны і хварэла за тых, хто быў незаўважаны і несправядліва адсунуты ўбок, хаця меў усе падставы, каб быць прызнаным сучаснікамі і патомкамі. Ёй не аднойчы прыходзілася чуць ад выпадковых апанентаў, што беларускія пісьменнікі — гэта «вяскоўцы», чья творчасць абмежавана адной блізкай і зразумелай ім тэмай вясковага жыцця, якая не надта цікавіць шырокае кола чытачоў. Валя адразу кідалася ў абарону. Яна вельмі добра адчувала беларускую мову і сам час, настрой грамадства і была супраць абагульненняў, ярлыкоў, штампаў. Яна адразу заўважала, дзе адбылася падмена

аргументаў, і не цярпела падману. У яе дом прыходзіла шмат людзей і пры гэтым ёй, на вялікі жаль, не хапала той аўдыторыі, з якой можна было б падзяліцца сваімі поглядамі і адкрыццямі. Яна бралася за самыя складаныя тэмы і займалася філасофскай прозай XX стагоддзя, пазначанай цяжкімі для аўтараў і герояў маральна-этычнымі пошукамі. Яна прысвяціла сваю манаграфію ваеннай прозе Васіля Быкава і, напэўна, перачытала не толькі ўсе яго творы, але і ўсю вартую ўвагі ваенную прозу іншых пісьменнікаў, створаную у другой палове XIX–XX ст. Кожны твор прапускала праз сваё сэрца, нібыта пераносілася ў той час і пражывала жыццё літаратурных герояў. Калі рабіла высновы, то выходзіла за рамкі сваіх асобных адчуванняў і перажыванняў і разглядала падзеі і вобразы ўжо ў шырокім гістарычным кантэксце і ў параўнанні з літаратурнымі з’явамі і плынямі еўрапейскай і сусветнай літаратуры.

Азірнуўшыся назад, я лаўлю сябе на думцы, што яна ўвесь час па-за будзённымі справамі і патрэбамі вяла нябачны і нячутны дыялог з пісьменнікамі, чые творы траплялі на яе прысуд. Мастацкая літаратура — гэта была яе стыхія, неабсяжная і бурная, як сапраўднае мора, разуменне якога даецца толькі адважным і адданым. Да яе цягнуліся мясцовыя пісьменнікі і паэты, ішлі за парадай, падтрымкай і добрым словам. Часам прыходзілася сутыкацца і з графаманамі, і з тымі, хто завышаў на парадак свой унёсак у літаратуру і быў у захапленні ад уласнай «геніяльнасці». Прызнавалася, як цяжка знайсці тыя словы, каб не пакрыўдзіўшы аўтара, паставіць заслону перад слабымі творамі, што не маюць мастацкай вартасці.

Валянціна Іванаўна вельмі цаніла, вылучала сярод сучасных беларускіх пісьменнікаў Валянціну Коўтун, з якой пасябрвала яшчэ тады, калі Коўтун працавала загадчыкам адзела крытыкі часопіса «Полымя». Шчыра гаравала і шкадавала, калі сяброўка і таленавітая пісьменніца заўчасна пайшла з жыцця.

Валянціна Локун мела добры мастацкі густ і «добры нюх» на выдатныя творы і таленавітых аўтараў. Яшчэ не вяліся гаворкі пра Нобелеўскую прэмію Святланы Алексіевіч, а Валянціна ўжо адводзіла ёй асобнае месца перш за ўсё за ўменне ўбачыць галоўнае ў цяперашнім свеце, у грамадскіх з’явах і сучасным жыцці.

Валянціна была маім галоўным рэцэнзентам і дарадчыкам, калі я працавала над краязнаўчымі кнігамі, прысвечанымі Пінску і Палессю. Гэтыя кнігі, якія ўяўлялі сабой шосьці сярэдняе паміж даведнікамі падарожніка і мастацкімі альбомамі, яна называла «гісторыя з геаграфіяй». Дзякуючы ёй, мой беларускі слоўнік раз ад разу пашыраўся. Вельмі шкада, што мая апошняя кніга «Пінск. Палеская легенда»¹ выйшла, калі ўжо няма на гэтым свеце маёй сяброўкі, майго першага рэдактара і крытыка. Вельмі шкада, што мы ўжо ніколі не сустрэнемся, не абмяркуем прачытанае, не пройдземся ў сваіх успамінах шляхамі дзяцінства і юнацтва, не падзелімся сваімі перажываннямі і планами на будучыню.

Валіны кнігі са словамі шчырай удзячнасці заўсёды будуць стаяць на маёй кніжнай паліцы. Калі я падарожнічаю па літаратурных сцяжынках Палесся з настаўнікамі беларускай мовы і літаратуры, я заўсёды цікаўлюся, ці знаёмы яны з навуковымі працамі Валянціны Локун, якая нарадзілася, жыла і працавала тут, на Піншчыне? І заўсёды чую ў адказ: «А як жа! Ніхто так дасканалы, канкрэтны, як яна, не разглядаў творы нашых сучаснікаў і сам літаратурны працэс другой паловы XX стагоддзя». Хтосьці дадае, што пры вывучэнні ў школах ці вышэйшых навучальных установах асобных літаратурных тэм яе пункт гледжання — гэта аснова для раскрыцця той ці іншай тэмы. Так што спадчына Валянціны Локун займае важнае і пачэснае месца ў літаратуразнаўстве і дапамагае ў вывучэнні беларускай літаратуры вучням і іх настаўнікам, студэнтам і выкладчыкам. Напрыканцы хачу далучыцца да тых, хто ставіць ёй найвышэйшую адзнаку, як знаўцы беларускай і сусветнай літаратуры. Дзякуй табе, сяброўка. Ведай, што справа, якой ты

¹ Хвагіна Т. А. Пінск. Палеская легенда. – Мінск : Вышэйшая школа, 2019. – 189 с.

сябе прысвяціла, якую, нягледзячы ні на што, ты рабіла сумленна і годна — не была дарэмнай...

г. Пінск, верасень 2019 г.